

ALLAN TIITTA

Syöpäjärjestöjen myöntämät apurahat 1950–2012

Syöpäjärjestöjen julkaisuja 2013

ALLAN TIITTA

Syöpäjärjestöjen
myöntämät apurahat
1950–2012

Lukijalle

Syöpäjärjestöjen myöntämät apurahat 1950–2012

ISBN 978-952-5815-21-4, Suomen Syöpäyhdistyksen julkaisuja nro 87 (nid.)

ISBN 978-952-5815-22-1, Suomen Syöpäyhdistyksen julkaisuja nro 88 (pdf)

Toimitus Marika Javanainen Juttutoimisto Helmi

Taitto ja graafit Sisko Honkala

Kannen kuva Minna Merikivi

Kustantaja Suomen Syöpäyhdistys

Painopaikka Redfina Oy, Helsinki 2013

Tähän kirjaan viitataan seuraavasti:

Tiitta A. Syöpäjärjestöjen myöntämät apurahat 1950–2012.

Suomen Syöpäyhdistyksen julkaisuja nro 87. Suomen Syöpäyhdistys, Helsinki 2013.

Syöpäjärjestöjen toiminnassa tutkimustyön tukeminen on tärkeässä roolissa. Syöpäsäätiö on Suomen suurin yksityinen syöpätutkimuksen rahoittaja, ja se jakaa vuosittain neljä miljoonaa euroa syöpätutkimukseen, valtaosan suoraan tutkimusprojekteihin. Vuosina 1950–2012 on jaettu yli 5 000 apurahaa. Apurahojen määrä on vaihdellut suuresti eri vuosina muun muassa yleisen taloustilanteen mukaan. Uuden strategiansa mukaisesti Syöpäsäätiö pyrkii pitämään tutkijoille jaettavien apurahojen määrän mahdollisimman vakaana myös taloudellisesti epävarmoina aikoina.

Kuluvana 65-vuotisjuhlavuotenaan Syöpäsäätiö on halunnut koota yhteen vuosien mitaan kertyneen tiedon siitä, miten apurahat ovat jakautuneet eri tutkimusaiheiden ja tutkijoiden kesken. Lisäksi olemme halunneet arvioida toteutetun apurahakäytännön vaikutusta syöpätutkimuksen tuloksellisuuteen.

Merkittäviä tuloksia ei saavuteta nopeasti. Sen takia Syöpäsäätiön tuki on kohdistunut pääasiassa pitkäjänteistä tutkimustyötä tekeville, vakiintuneille tutkimusryhmille. Toisaalta Syöpäsäätiö on pyrkinyt tukemaan myös väitöskirjojen valmistumista. Syöpä-

säätiön apurahoja saaneet tutkijat ovat tehneet merkittäviä havaintoja, jotka ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että suomalainen syövänhoito on kansainvälistä huipputasoa ja kaksi kolmasosaa sairastuneista paranee. Suomalaiset syöpätutkijat ovat saaneet usein myös arvotettuja koti- ja ulkomaisia lääketieteellisiä palkintoja. Toteutettu apurahakäytäntö näyttää siis onnistuneen erinomaisesti, ja apurahalautakuntien jäsenet ovat onnistuneet työssään hyvin. Kiitos heille arvokkaasta työstä!

Apurahoja ei ole ilman lahjoittajia. Lukuisat yksityisiltä henkilöiltä ja yrityksiltä tulleet lahjoitukset sekä Syöpäsäätiön ja muiden tahojen varainkeräyskampanjat ovat mahdollistaneet laadukkaan suomalaisen syöpätutkimuksen. Haluan lämpimästi kiittää teitä kaikkia, jotka olette osallistuneet Syöpäsäätiön varainkeruuseen.

Syöpäsäätiön puolesta haluan esittää parhaimmat kiitokseni myös dosentti *Allan Tiitalle* tämän erinomaisen raportin kokoamisesta.

Seija Grénman

Syöpäsäätiön hallituksen puheenjohtaja

Sisällys

JOHDANTO	7
SYÖPÄJÄRJESTÖJEN APURAHOJEN JAKAUTUMINEN	9
Syöpäjärjestöjen mahdollisuudet tutkimuksen tukemiseen	9
Apurahojen jakautuminen eri käyttötarkoituksiin	14
Suurstipendien jakautuminen eri syöpätutkimuksen alueille	15
Apurahojen jakautuminen lukumääräisesti	17
SYÖPÄJÄRJESTÖJEN ENITEN TUKEMAT TUTKIJAT	19
HYVÄ SALDO	23
LÄHTEET	25
Kirjallisuus	25
Internet-aineisto	26

Johdanto

Raportin alkuperäisenä tavoitteena oli laatia selvitys Suomen Syöpäyhdistyksen, Syöpäsäätiön ja Syöpätautien Tutkimussäätiön 1950–2012 myöntämien apurahojen jakautumisesta biolääketieteelliseen perustutkimukseen, kliiniseen tutkimukseen ja epidemiologiseen tutkimukseen. Tästä suunnitelmasta jouduin kuitenkin tinkimään tutkittavan aineiston laajuuden ja sen keräämisen ja käsittelyn vaatiman työmäärän vuoksi.

Koska saatoin käyttää hyväkseni sähköisessä muodossa olevia apurahaluetteloita vasta 1990-luvun lopulta lähtien, käytin huomattavan osan tutkimukseen tarkoitettua ajasta apurahansaajien tietojen kirjaamiseen järjestöjen toimintakertomuksista. Kirjaamistyön tuloksena syntyi liki 550 000 merkin ja lähes 450 sivun laajuinen dokumentti, jossa on vuosittaiset tiedot apurahan saaneista henkilöistä, heidän titteleistään, apurahojen määristä, käyttötarkoituksista ja tutkimusaiheista. Se tarjoaa hyvän lähtökohdan jatkotutkimuksille ja apurahan saajien jatkuvalle luetteloinnille. Tämä apurahansaajien luettelo on luettavissa syöpäjärjestöjen internetsivuilla osoitteessa www.cancer.fi.

Päätin ottaa tarkastelussa huomioon vain syöpäjärjestöjen suoraan tutkijoille myöntämät apurahat. Näin tämän selvityksen ulkopuolelle jäivät niin Suomen Syöpärekisterille ja Suomen Syöpäinstituutin Säätiölle myönnetty tuki kuin maakunnallisten syöpäyhdistysten omista rahastoistaan jakamat apurahat. Mukana eivät ole myöskään syöpäjärjestöjen perustamat tutkijan toimet eivätkä vastikkeettomat asunnot ja muut vastaavat tutkijoille myönnettyt edut, joille ei ollut mahdollista saada selkeää rahallista arvoa.

Näiden rajoitusten jälkeen keskityin tutkimaan kolmea asiaa. Ensinnäkin, miten apurahat ovat määrällisesti jakautuneet eri käyttötarkoituksiin. Koko aineiston osalta selvitin apurahojen jakautumisen 1950–2012 tutkimuksen tukemiseen (1), väitöskirja-apurahiin (2) ja muuhun tieteen tukemiseen eli lähinnä matka- ja kurssiapurahiin sekä apu työvoiman palkkaamiseen (3). Tätä tarkastelukulmaa syvensin laatimalla pääsihteeri *Sakari Karjalaisen* ja professori *Jorma Keski-Ojan* avulla esityksen syöpäjärjestöjen vuodesta 1970 myöntämien suurstipendien jakautumisesta biolääketieteelliseen perus-

tutkimukseen sekä kliiniseen ja epidemiologiseen tutkimukseen.

Toisena tavoitteenani oli selvittää apurahojen lukumäärän kehittyminen 1950–2012. Samalla saatoin tarkastella apurahojen jakautumista mies- ja naistutkijoiden kesken.

Kolmantena päämääränäni oli löytää ne tutkijat, jotka olivat saaneet eniten apurahoja syöpäjärjestöiltä. Kiinnitin huomiota myös myönnettyjen apurahojen lukumäärään mutta ratkaisevan merkityksen annoin niiden kokonaisarvolle, jonka saatoin vuoden 2012 rahanarvoon Suomen Pankin ja Tilastokeskuksen yhteisesti kehittämän rahanarvonkertoimen avulla.

Taloushistorioitsijat ovat todenneet, että rahanarvonkerroin ei kykene antamaan tismalleen oikeaa kuvaa rahanarvon muuttu-

misesta vuosien kuluessa eli siis siitä, mitä rahalla voitiin minäkin vuonna hankkia. Tällaisissa pitkän aikajakson ja monia erilaisia osatekijöitä (muun muassa palkat, tutkimusmateriaalit, koe-eläinten rehut) käsitävissä esityksissä rahanarvonkertoimeen turvautuminen on kuitenkin käytännössä lähes ainoa vaihtoehto.

Excel-taulukoiden laadinnassa minua auttoi johdon assistentti *Auli Jaatinen*, jota kiitän aivan erinomaisen taitavasta ja ystävällisestä toiminnasta. Myös muu syöpäjärjestöjen väki on tukenut työtäni monin tavoin.

Helsingissä syyskuussa 2013

Allan Tiitta
Dosentti

Syöpäjärjestöjen apurahojen jakautuminen

Syöpäjärjestöjen mahdollisuudet tutkimuksen tukemiseen

Syöpäjärjestöjen mahdollisuudet apurahojen jakamiseen riippuvat siitä, mikä on niiden taloudellinen tilanne. Järjestöjen stipendira hastot on perustettu yksityishenkilöiden lahjoitusten ja testamenttien varaan, ja niitä on kartutettu oman sijoitustoiminnan, keräysten ja erilaisten tempausten, kuten vapaaehtoisvoimin järjestettyjen tanssiaisten, muotinäytösten, taidenäyttelyiden ja lehtikampanjoiden sekä adressi- ja korusähkemyyntin avulla.

Syöpäjärjestöjen toiminta on ollut Suomen muiden säätiöiden tapaan kiinteästi sidoksissa maan taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Talouden nousu- ja lamakaudet ovat heijastuneet suoraan säätiöiden toimintamahdollisuuksiin, sillä taloudellisesti vaikeina aikoina säätiöiden omaisuudestaan saamat tuotot sekä keräys- ja myyntitulot ovat pienentyneet, ja myös yritysten ja yksityishenkilöiden tekemien lahjoitusten määrä on vähentynyt.

Tätä riippuvuussuhdetta kuvaa kuvio 1, joka esittää syöpäjärjestöjen myöntämien apurahojen reaaliarvon kehitystä ja apurahojen

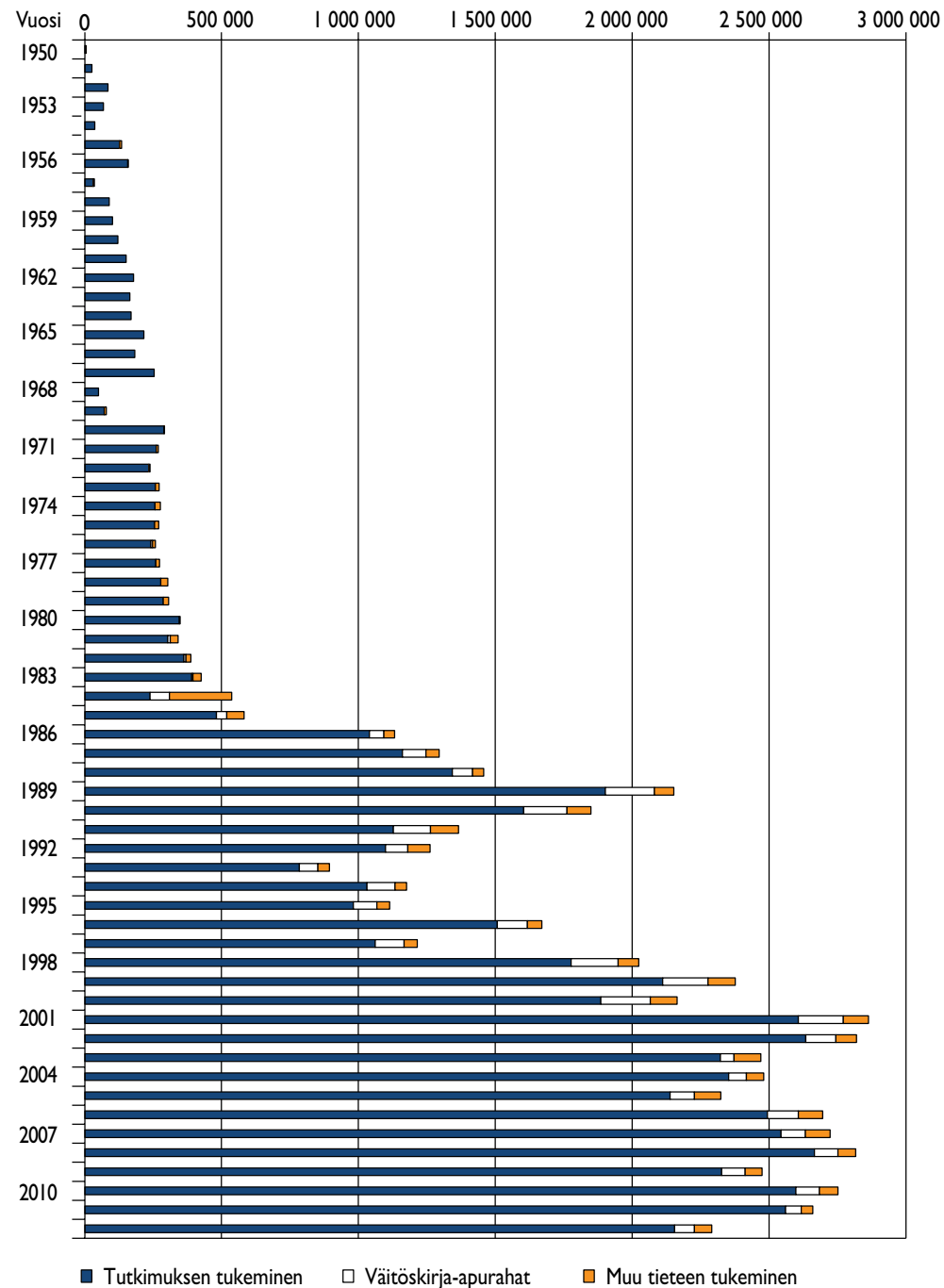
jakautumista eri käyttötarkoituksiin. Pylväiden korkeuksien vaihtelut osoittavat, miten voimakkaasti Suomen talouden kehitys on vaikuttanut syöpäjärjestöjen mahdollisuuksiin tutkimuksen tukemiseen 1950–2012.

Toiminta syöpää vastaan eteni Suomessa hitaasti 1900-luvun alkupuolella, koska kansantaudiksi kehittynyt tuberkuloosi oli jättänyt varjoonsa kaikki muut sairaudet. Valtion heikon taloudellisen tilanteen vuoksi tuberkuloosin torjunnasta vastasivat aluksi pääosin yksityiset yhdistykset ja kansalaisjärjestöt, jotka perustivat muun muassa ensimmäiset taudin hoitoon tarkoitetut keuhkotautiparantolat.

Samaa tietä seurattiin myös syöväntorjunnassa. Syöpäsairaiden hoidon puutteisiin ja hajanaisuuteen tuskastuneet lääkärit taustayhteisöineen perustivat 1936 Suomen Syöpäyhdistyksen, jonka tavoitteena oli koota yhteen asiantuntijoita, yhteisöjä ja yksityisiä kansalaisia tukemaan syövänhoidon kehittämistä. Ensimmäinen tavoite oli Helsingin Yleisen sairaalan Sätehoitoklinikan toiminnan turvaaminen, mikä onnistui, kun yhdistys saattoi saamansa viiden miljoonan markan lahjoituksen turvin hankkia radiumia syöpäpotilaiden sädehoitoa varten.

KUVIO 1

Apurahojen jakautuminen eri käyttötarkoituksiin 1950–2012. Apurahat on muunnettu vastaamaan niiden arvoa vuoden 2012 euroissa.

Käytännön syövänhoidon kehittämisen lisäksi yhdistys keskittyi valistus- ja tiedotustoimintaan, syöpäpotilaiden taloudelliseen ja sosiaaliseen tukemiseen sekä tieteellisen tutkimuksen edistämiseen. Näin koossa olivat jo periaatteessa ne elementit, joita tehokas syövänvastainen työ syöpäjärjestöjen pitkäaikaisen pääsihteerin *Niilo Voipion* mukaan edellyttää: ennaltaehkäisy, terveyskasvatus, syöpäpotilaiden hoito ja tiede.

Syövänvastainen kamppailu tehostui 1948, jolloin Helsingissä perustettiin Syöpäsäätiö, jonka tarkoitus oli luoda edellytykset syöpätautien varhaiselle toteamiselle. Molemmilla syöpäjärjestöillä olisi ollut periaatteellista valmiutta tutkimuksen tukemiseen, mutta sairaaloiden rakennuttaminen ja syöpäpoli-klinikoiden ja laboratorioden perustaminen veivät niin suuren osan lahjoitusvaroista, että niitä ei juuri tieteelle riittänyt. Syöpäsäätiön ensimmäinen tieteelle tarkoitettu tuki meni laboratoriohiirien ruokintaan.

Mahdollisuus apurahojen myöntämiseen syntyi 1950, jolloin tasavallan presidentin *J. K. Paasikiven* 80-vuotispäivän yhteydessä perustettiin hänen nimeään kantanut rahasto, Tasavallan Presidentti J. K. Paasikiven rahasto syöpätautien tieteellistä tutkimustyötä varten. Ratkaisussa kuvastui sekä suomalaisen kansanterveystyön kentässä nopeasti tapahtunut muutos että vanhan presidentin kokema henkilökohtainen suru.

Vain seitsemän vuotta aiemmin 1943 presidentti *P. E. Svinhufvudin* 70-vuotispäivänään saama kansalaislahja suunnattiin tuberkuloosi-

opin professuurin perustamiseen Helsingin yliopiston lääketieteelliseen tiedekuntaan. Kysymyksessä oli tiedekunnan ensimmäinen lahjoitusprofessori, ja se luotiin tilanteessa, jossa tuberkuloosiin kuolleiden määrä oli kääntynyt jo ratkaisevaan laskuun. Paasikiven valintaan tukea syöpätutkimusta vaikutti se, että hänen vanhin tyttärensä arkkitehti *Annikki Paasikivi* menehtyi syöpään Helsingin Diakonissalaitoksella vain muutamaa päivää ennen isänsä syntymäpäivää vietettyään sairaalassa jo useita kuukausia.

J. K. Paasikiven rahaston peruspääoman lahjoittivat yhteisesti Suomen Syöpäyhdistys ja Syöpäsäätiö, ja pian sen varallisuus karttui myös kansalaiskeräyksen ansiosta. Rahasto jakoi ensimmäiset tutkimusapurahansa Presidentinlinnassa Paasikiven syntymäpäivänä 27.11.1951. Jakotilaisuudet pidettiin Presidentinlinnassa vuoteen 1955 asti, kunnes ne järjestettiin kahdesti Helsingin yliopiston tiloissa ja vuosina 1958–59 rouva *Alli Paasikiven* kotona. Kesällä 1960 kuollut *Alli Paasikivi* osallistui syöväntorjuntatyöhön paitsi presidentin puolison ominaisuudessa myös aktiivisena käytännön toimijana. Marraskuun 27. päivä pysyi pitkään syöpäjärjestöjen apurahojen jakopäivänä, kunnes syksyn pääapurahat päätettiin jakaa vain yleensä marraskuun aikana.

J. K. Paasikiven rahastosta huolimatta syöpäjärjestöjen mahdollisuudet tutkimustyön tukemiseen jäivät jälleenrakentavassa ja pääomaköyhässä Suomessa vähäisiksi. Tämän vuoksi ne kykenivät itse tukemaan tutkimusta 1950-luvulla nykyrahassa keskimäärin vain

noin 60 000 eurolla vuodessa, kun esimerkiksi lääketieteen huomattavimman yksityisen tutkijan Sigrid Juséliuksen Säätiön apurahasumma kohosi pelkästään 1959 lähes 1,9 miljoonaan euroon. Myös apurahojen jakamisen 1950 aloittanut Signe ja Ane Gyllenbergin säätiö jakoi vuosikymmenen aikana huomattavasti enemmän tukea lääketieteelle kuin syöpäjärjestöt.

Syöpätutkimuksen kannalta tilannetta helpotti se, että yhdysvaltalainen säätiö Damon Runyon Memorial Fund tuki Syöpäyhdistyksen kautta merkittävästi suomalaisia alan huippututkijoita 1952–67. Damon Runyon Memorial Fundin tuen merkitys näkyi siinä, että kun se loppui, syöpäjärjestöjen kautta myönnetty tuki pieneni 1968 runsaaseen viidennekseen edellisvuoden tasosta. Apurahoista hyötyi eniten patologisen anatomian professori *Harald Teir*, joka kykeni säätiön myöntämän runsaan rahoituksen turvin kansainvälisestikin huomattaviin tuloksiin syöpätutkimuksen alalla.

1960-luvun lopulla Suomessa syntyi yksimielisyys siitä, että syöväntorjuntatyö tarvitsi kehittyäkseen välttämättä tieteellistä tutkimusta. Tämän takia Suomen Syöpäyhdistys ja Syöpäsäätiö perustivat 1969 Syöpätautien Tutkimussäätiön, jonka tehtävä oli syöpätauteja koskevan tutkimustyön tukeminen. Se otti vastuun 1952 perustetusta Syöpärekisteristä, joka on syöpätautien tilastollinen ja epidemiologinen tutkimuslaitos, ja aloitti 1970 apurahojen jakamisen. Jo ensimmäisenä jakovuonna se myönsi myös ensimmäiset suurstipendinsä, jotka oli tarkoitettu pitkä-

jäniteisten tutkijaryhmien rahoittamiseen kolmen vuoden ajaksi kerrallaan.

Taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti epävakaa 1970-luvun jälkeen syöpäjärjestöjen tuki tieteelliselle tutkimukselle kääntyi huomattavaan nousuun vasta Suomen Syöpäyhdistyksen 50-vuotisjuhlavuonna 1986. Tuolloin kartutettiin voimakkaasti syöpäjärjestöjen mahdollisuuksia tukea korkeatasoista tutkimustyötä. Onnistuneesti toteutetun ”Kaikki syöpää torjumaan” -kampanjan tuotosta puolet ohjattiin tieteen tukemiseen.

Suomen Syöpäyhdistys, Syöpäsäätiö ja Syöpätautien Tutkimussäätiö perustivat 1986 Suomen Syöpäinstituutin Säätiön, jonka päätehtäväksi tuli kliinisen, epidemiologisen ja kokeellisen syöpätutkimuksen tukeminen. Säätiön tavoitteena on edistää ja tehostaa korkeatasoista, pääosin Suomessa tehtävää syöpätutkimusta, luoda edellytyksiä tautien ennaltaehkäisylle, diagnostiikalle ja hoidolle sekä tehostaa toimenpiteitä, joiden avulla tieteellisen tutkimuksen tuottamaa tietoa kyetään siirtämään käytännön sovelluksiksi. Samalla pyrittiin myös hillitsemään etevien tutkijoiden ”aivovienttiä” eli muuttoa ulkomaille sen vuoksi, että kotimaasta ei löytynyt riittävästi rahoitusta vaativien ja pitkäaikaisten tutkimushankkeiden toteuttamiseen.

Vuonna 1988 syöpäjärjestöt päättivät edelleen tehostaa varainhankintaa. Seuraavana vuonna alkanut kolmevuotinen ”Estä syövän etenemisen” -kampanja vaikutti osaltaan siihen, että Suomen talouselämän ylikuumentumisen jo tapahduttua ja idänkaupan romahdettua

syöpäjärjestöt jakoivat siihen asti ylivoimaisesti suurimmat apurahapottinsa 1989–91.

Rajua nousua seurasi lähes yhtä nopea pudotus, ja vuoden 1994 jakosumma tippui alle puoleen huippuvuosien arvosta. Heikkoon tulokseen vaikutti paitsi keräystuottojen pieneneminen, myös säätiöiden omaisuudesta saatujen tuottojen supistuminen. Apurahojen määrän väheneminen johti siihen, että useat huippututkijat jäivät kovin pienen tuen varaan tai kokonaan ilman tukea.

Apurahojen reaaliarvojen rajut muutokset johtivat siihen, että syöpäjärjestöt seurasivat Suomen Kulttuurirahaston ja Liikesivistysrahaston esimerkkiä ja ryhtyivät uudistamaan sijoitus- ja apurahapolitiikkaansa ja organisaatiotaan. Tavoitteena oli sijoittaa varat paitsi turvallisesti myös niin tuottavasti, että ne takaisivat mahdollisimman tasaisen apurahavirran, johon yksittäiset lamavuodet eivät vaikuttaisi niin voimakkaasti kuin aiemmin. Syöpäjärjestöt päätyivät sijoittamaan varansa muun muassa osakkeisiin, joukkovelkakirjalainoihin, rahastoihin ja asunto-osakkeisiin.

Sijoitustoiminnan kehittämisen ohella syöpäjärjestöt ryhtyivät uudistamaan omaa toimintaansa. Ne olivat joutuneet jo 1960- ja 1970-luvulla luovuttamaan sairaalansa kunnille ja valtiolle, ja 1990-luvulla ne menettivät kovan taloudellisen kilpailun vuoksi poliklinikka- ja laboratoriotuotojaan uusille

yksityisille palveluntuottajille. Tämän vuoksi ne suuntautuivat yhä voimakkaammin tieteen tukemiseen, terveyttä edistävään yleiseen valistus- ja palvelutoimintaan sekä syöpäpotilaiden ja heidän omaistensa tukemiseen.

Samalla syöpäjärjestöt voimistivat keräys- ja kampanjaponnistuksiaan. Suuntaa näyttivät Suomen Syöpäyhdistyksen 60-vuotisjuhlavuosi 1996 ja Suomen Syöpäsäätiön 50-vuotisjuhlavuosi 1998, joiden ansiosta järjestöt saivat runsaasti kampanja- ja lahjoitustuloja. Kasvun ansiosta Syöpäsäätiö, Syöpätautien Tutkimussäätiö ja Suomen Syöpäyhdistys jäsenjärjestöineen vakiinnuttivat asemansa Suomen suurimpana yksityisenä syöpätutkimuksen tukijana.

Uusi toimintastrategia ja tehostunut keräys- ja kampanjatoiminta johtivat siihen, että syöpäjärjestöjen myöntämien apurahojen määrä nousi ennätysuureksi 2002–03. Vaikka apurahojen määrässä on edelleen tapahtunut vuosittaista vaihtelua, niiden taso on pysynyt korkeampana kuin viime vuosisadan huippuvuonna 1990.

Varat koottiin edelleen lahjoituksin, keräyksin ja kampanjoin, joista erityisesti rintasyövän vastainen ”Roosa nauha” ja eturauhassyövän vastainen ”Movember” olivat merkittäviä. Myös yritykset tukivat edelleen laajasti syöpäjärjestöjä, mitä auttoi se, että syöpätutkimukselle annetut isot lahjoitukset olivat vähennyskelpoisia.

Apurahojen jakautuminen eri käyttötarkoituksiin

Syöpäjärjestöjen apurahojen jakamisesta ovat aina päättäneet niiden hallitusten yhteisesti valitsevat apurahalautakunnat, joihin on pyritty kokoamaan mahdollisimman laaja-alaisesti alan parhaat asiantuntijat. Lautakuntien työtä on vuosien kuluessa uudistettu syöpätutkimuksen kehityksen mukaan siten, että niiden toimintaan on kytketty mukaan erilaisia arviointitoimikuntia ja eri alojen erityisasiantuntijoita. Tavoitteena on ollut näin varmistaa se, että myös alan uudet tutkimussuunnat saavat tukea ja eri aloille syntyy asiantuntemusta, jonka turvin sekä kotimaassa että ulkomailta saavutettuja tutkimustuloksia pystyttäisiin mahdollisimman joustavasti ottamaan huomioon käytännön hoitotyössä.

Tutkin syöpäjärjestöjen 1950–2012 myöntämien apurahojen jakautumista tutkimustyön tukemiseen, väitöskirjan tekijöiden avustamiseen sekä muuhun tieteen tukemiseen eli pääasiassa matka- ja kurssiapurahoihin sekä aputyövoiman palkkaamiseen. Näillä kaikilla tukimuodoilla on suuri merkitys taistelussa syöpää vastaan (kuvio 1, s. 10).

Pitkäjänteinen tutkimustyö tarjoaa parhaat mahdollisuudet ylittää tieteellisiin saavutuksiin, joiden avulla on mahdollista kehittää ja parantaa hoitomenetelmiä. Väitöskirja-apurahojen avulla voidaan kouluttaa ja kasvattaa uusia tutkijoita, jotka suuntautuvat nimenomaan syöpätutkimukseen. Aputyövoiman palkkaamisen avulla kyetään tehostamaan tutkimustyötä, ja matka- ja kurssistipendit tarjoavat

puolestaan suomalaisille tutkijoille mahdollisuuden osallistua syöpätutkijoiden kansainväliseen konferenssi- ja yhteistoimintaan sekä uusien oppien ja menetelmien opiskeluun ulkomailla.

Damon Runyon Memorial Fundin myöntämät apurahat menivät pääosin Harald Teirille ja muille professoritason tutkijoille, mutta Tasavallan Presidentti J. K. Paasikiven rahasto ja 1950-luvulla perustettu Professori Arno Saxénin muistorahasto tukivat paljon myös kandidaatti- ja lisensiaattitason tutkijoita. Luodakseen tutkimustyölle jatkuvuutta molemmat säätiöt tekivät 1963 periaatepäätöksen, jonka mukaan niiden apurahat varataan vastaisuudessa lähinnä nuorille tieteenharjoittajille. Päätös johti siihen, että 1960-luvulla tuettiin paljon lisensiaattitason tutkijoita, vaikka tuolloin ei korostettukaan sitä, että kysymys oli erityisistä väitöskirja-apurahoista.

Kun syöpäjärjestöt ryhtyivät 1970-luvulla säännöllisesti jakamaan apurahoja, rahoituksen tavoitteena oli tukea parhaita tutkijoita keskeisimmillä syöpätutkimuksen aloilla. Päähuomio suunnattiin Suomen yleisimpien syöpien eli keuhko-, rinta- ja eturauhassyövän tutkimukseen. Kokeneet tutkijat saivat yleensä 90 prosenttia apurahoista, väitöskirjan tekijöille ja muuhun tieteen tukemiseen (lähinnä matka- ja kurssiapurahoihin sekä aputyövoiman palkkaamiseen) suunnattiin useimmiten yhteensä vain noin 10 prosenttia apurahoista.

Tämä linjaus jäi pysyväksi. Ainoan poikkeuksen yleiseen sääntöön on muodostanut vuosi 1984, jolloin myönnettiin paljon – yli 40

prosenttia koko summasta – apurahoja aputyövoiman palkkaukseen sekä ulkomaisiin opinto- ja konferenssimatkoihin.

Kansainvälisten yhteyksien vahvistamiseksi ja uudet tiedon saannin turvaamiseksi syöpäjärjestöt ryhtyivät jo 1950-luvulla myöntämään matka-apurahoja. Matkat ovat suuntautuneet kaikkialle maailmaan Japania, Uutta-Seelantia, Etelä-Afrikkaa ja Argentiina myöten. Yksittäisistä maista eniten on matkustettu Isoon-Britanniaan ja Yhdysvaltoihin, joka on ollut toisen maailmansodan jälkeen tärkein virikkeiden antaja suomalaisille lääketieteilijöille. Vuonna 1983 tehdyn kyselytutkimuksen perusteella kaikista tuolloisista Suomen lääketieteen professoreista 44 prosenttia oli saanut koulutusta Yhdysvalloissa, ja teoreettisten alojen osalta luku oli yli 50.

Syöpäjärjestöt myönsivät paljon tukea kandidaatti- ja lisensiaattitason tutkijoille 1950- ja 1960-luvulla, mutta ensimmäinen nimenomaan väitöskirjan tekoon suunnattu apuraha myönnettiin vasta 1976. Sen sai lääketieteen lisensiaatti *Leena-Maija Parvonen*, jonka työn aiheena oli ”Syöpälääkkeiden haittavaikutukset siittiöiden muodostukseen”.

Säännölliseksi ja laajaksi väitöskirjan tekijöiden tuki vakiintui 1980-luvun puolivälissä. Vuoden 1984 jälkeen syöpäjärjestöt antoivat suhteellisesti eniten väitöskirja-apurahoja 1990-luvun ja 2000-luvun vaihteessa, mutta tuolloinkin niiden saama osuus oli alle 10 prosenttia koko apurahasummasta. Nuorten tutkijoiden asemaa helpotti kuitenkin se, että

Suomen Syöpäinstituutin Säätiö on vuodesta 1987 lähtien jakanut yli 50 kaksivuotista apuraha väitöskirjan tekijöille.

Suurstipendien jakautuminen eri syöpätutkimuksen alueille

Tähän tarkasteluun on otettu mukaan Syöpätautien Tutkimussäätiön, Syöpäsäätiön, Hellin ja Gösta Westerholmin rahaston, Roosa nauha-rahaston, Eturauhassyöpärahaston (November) ja Juhlatoimikunnan rahaston myöntämät suurstipendit, joiden tavoitteena on taata huippututkijoille mahdollisuus aluksi kolmen, myöhemmin kahden vuoden pitkäjänteiseen tutkimustyöhön jollakin keskeisellä syöpätutkimuksen alueella. Suurstipendien jaosta vastaavat asiantuntijaryhmät, jotka edustavat Suomen korkeatasoisinta lääketieteellistä tutkimusta.

Suurstipendejä myönnettiin 1970–2012 kaikkiaan 61 tutkijalle ja tutkimusryhmälle. Valtaosan stipendeistä saivat miestutkijat, sillä apurahan saajien joukossa oli vain seitsemän naista. Stipendit ovat menneet pääosin professori- ja dosenttitason tutkijoille, mutta tutkimusryhmiin on kuulunut myös lisensiaatteja ja kandidaatteja.

Eniten isoja apurahoja on saanut *Kari Alitalo*, jolle on myönnetty viisi suurstipendiä (1983, 1991, 1996, 2002 ja 2008). Kolmesti suurstipendin ovat saaneet *Matti Hakama*, *Carl G. Gahmberg* ja *Olli Kallioniemi*, ja kahden suurstipendin tutkijoita on kahdeksan, joiden joukossa on yksi nainen, *Sirpa Jalkanen*.

TAULUKKO 1

Suurstipendien jakautuminen biolääketieteelliseen perustutkimukseen, kliiniseen ja epidemiologiseen tutkimukseen 1970–2012.

Tutkimusala	1970–79	1980–89	1990–99	2000–09	2010–12	Yhteensä
Biolääketieteellinen perustutkimus	10	9,5	10	12,5	3	45
Kliininen tutkimus	4	1,5		5,5	2	13
Epidemiologinen tutkimus			1	2		3
Yhteensä	14	11	11	20	5	61

Kuten taulukko 1 osoittaa, suurstipendit on suunnattu pääosin biolääketieteellisen perustutkimuksen edistämiseen. Tämän alan tutkijat ovat saaneet lähes kolme neljäsosaa suurstipendeistä, kun toiseksi tuetuin tutkimusala eli kliininen tutkimus on joutunut tyytymään reilun viidenneksen osuuteen.

Epidemiologisen tutkimuksen edustajat ovat saaneet koko tutkimuskauden aikana vain kolme suurstipendiä, vaikka edellytykset alan tutkimukselle ovat Suomessa varsin edulliset muun muassa ainutlaatuisen ja erinomaisen kattavan Syöpärekisterin ansiosta.

Apurahojen jakautuminen lukumääräisesti

Syöpäjärjestöjen vuosittain jakamien apurahojen määrä pysyi alhaisena 1970-luvun vaihteeseen saakka, jolloin ensimmäisen keran ylitettiin 20 vuosittaisen apurahansaajan raja (kuvio 2). 1970-luvun puolivälissä alkoi tasainen nousu, joka voimistui 1990-luvun vaihteeseen saakka. Vuosisadan pahin talouslama tiputti apurahansaajien lukumäärän hetkellisesti 1980-luvun jälkipuoliskon tasolle, mutta jo seuraavana vuonna alkanut nousu kasvatti stipendien määrän huippuunsa 2001–02. Vuosina 1950–2012 syöpäjärjestöt jakoivat kaikkiaan 5128 apurahaa.

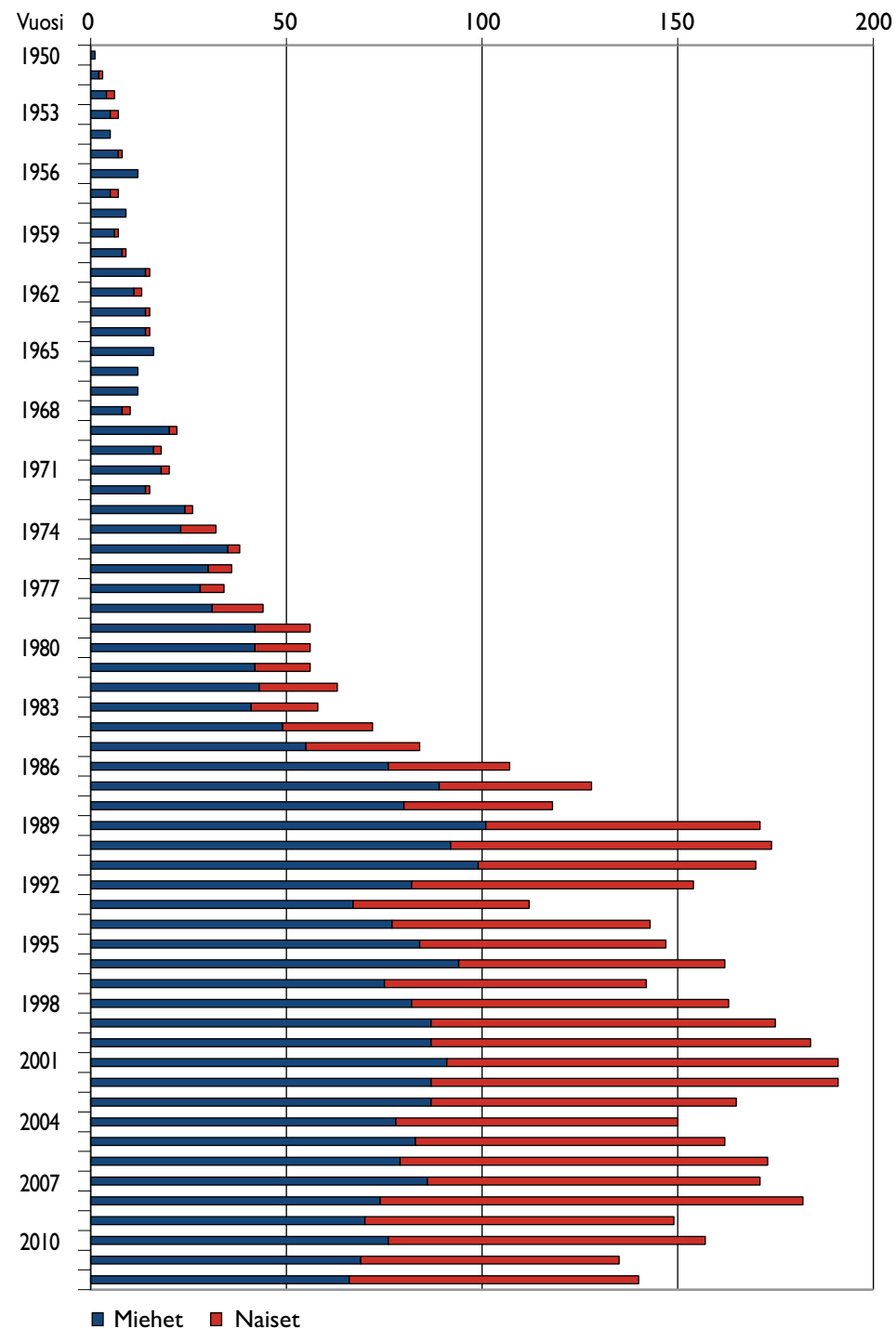
Syöpäsäätiöiden apurahat menivät ensimmäisinä vuosikymmeninä pääosin miehille. Vuoteen 1973 asti ulottuneen 24 vuoden jakson aikana naistutkijat eivät saaneet yhtenäkkään

vuotena kahta apurahaa enemmän, ja kuutena vuonna he eivät saaneet apurahoja lainkaan. Eniten apurahoja 1950-luvun naistutkijoista sai *Eeva Therman*, joka oli väitellyt ensimmäisenä naisena Suomessa perinnöllisyystieteessä filosofian tohtoriksi 1947. Hän muutti jo 1958 Yhdysvaltoihin ja avioitui saksalais-syntyisen matemaatikon *Klaus Pataun* kanssa. Therman loi kansainvälisesti merkittävän uran ihmisen kromosomien tutkijana Wisconsinin yliopistossa Madisonissa.

Tilanne alkoi muuttua vähitellen 1970-luvun jälkipuoliskolla, mutta vasta 1990-luvulla naistutkijat pääsivät tasa-arvoiseen asemaan miesten kanssa. Vuosituhannen viimeinen vuosi 1999 oli ensimmäinen, jolloin naistutkijat saivat syöpäsäätiöiltä enemmän apurahoja kuin miestutkijat. Tämän jälkeen kuluneiden 13 vuoden aikana naiset ovat saaneet enemmän apurahoja kahdeksan ja miehet viiden vuoden aikana.

KUVIO 2

Syöpäjärjestöjen apurahojen jakautuminen lukumääräisesti ja sukupuolen mukaan 1950–2012.

Syöpäjärjestöjen eniten tukemat tutkijat

Syöpäjärjestöt ovat myöntäneet vuodesta 1950 lähtien yli 5 000 apurahaa, jotka ovat jakautuneet sadoille tutkijoille. Vaikka useimmat tutkijat ovat saaneet vain yhden tai kaksi apurahaa, joukossa on joitakin kymmeniä tutkijoita, jotka ovat saaneet lukuisia apurahoja.

Kuten taulukko 2 osoittaa, lukumääräisesti eniten apurahoja on syöpäjärjestöiltä saanut *Sakari Knuutila* 40 stipendillään. Yli kolmekymmentä apurahaa ovat saaneet myös *Jorma Keski-Oja*, *Ilmo Leivo*, *Antti Vaheri*, *Ulf-Håkan Stenman*, *Robert Winqvist* ja *Marikki Laiho*. *Ilpo Huhtaniemen* ohella myös *Heli Nevalinna* on saanut stipendin 17 kertaa, mutta hän on saanut apurahoja niiden arvon perusteella vähemmän kuin Huhtaniemi.

Rahan arvolla mitattuna (kuvio 3) eniten tukea on saanut Helsingin yliopiston lääketieteellisen kemian professori ja akatemiaprofessori Kari Alitalo, joka on yksi maailman arvostetuimmista ja siteeratuimmista syöpätutkijoista. Hänen opettajiinsa kuului muun muassa *Antti Vaheri*, joka laajensi Suo-

nessa 1950-luvulta alkaen nopeasti kehittyntä virologiaa solubiologian ja myös syöpätutkimuksen suuntaan. Alitalo tunnetaan erityisesti veri- ja imusuonten kasvutekijöitä koskevista tutkimuksista, jotka ovat johtaneet muun muassa uusien syöpälääkkeiden kehittämiseen. Hänet kutsuttiin 2012 Academy of European jäseneksi, ja 2013 hän sai Suomen tiedepalkinnon.

Seuraavaksi eniten apurahoja ovat saaneet *Sirpa Jalkanen* ja *Heikki Joensuu*. Akatemiaprofessori ja Turun yliopiston immunologian professori Jalkanen on tehnyt useita huomattavia havaintoja, jotka ovat uudistaneet käsityksiä immunologiasta ja verisuonibiologiasta. *Matti Äyräpään* palkinnon Alitalon ja Jalkasen tavoin saanut *Joensuu* on toiminut Helsingin yliopiston syöpätautien ja sädehoidon professorina ja akatemiaprofessorina. Hän on tutkinut muun muassa verisuonten kasvua hillitsevien lääkkeiden käyttöä munuaissyöpään, ja tutkimukset ovat johtaneet myeloosin leikkauksen hoitoon tarkoitettua lääkettä käyttöönottoon.

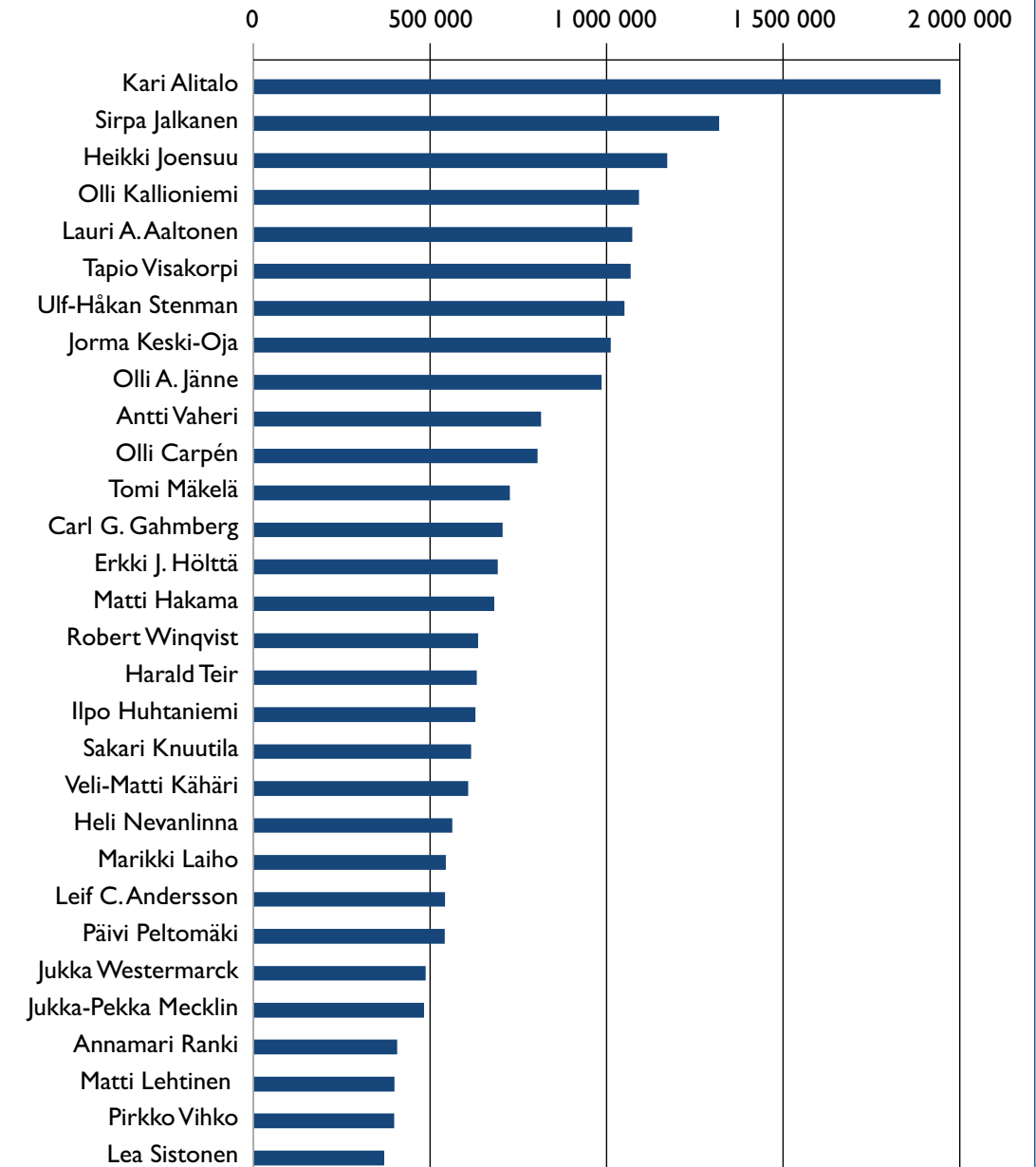
TAULUKKO 2

Syöpäjärjestöjen 30 eniten tukemaa tutkijaa apurahojen lukumäärän perusteella 1950–2012.

Tutkija	Apurahojen lukumäärä	Myöntövuodet	Arvo vuoden 2012 euroissa
Sakari Knuutila	40	1978–2012	616 583
Jorma Keski-Oja	38	1990–2012	1 011 641
Antti Vaheri	33	1966–2008	814 765
Ilmo Leivo	33	1978–2012	208 937
Ulf-Håkan Stenman	32	1979–2012	1 050 354
Robert Winqvist	32	1984–2012	636 648
Marikki Laiho	30	1985–2011	544 617
Sirpa Jalkanen	29	1983–2012	1 318 686
Olli Carpén	28	1982–2012	804 338
Carl G. Gahmberg	27	1970–2007	705 954
Erkki J. Hölttä	27	1979–2011	692 067
Kari Alitalo	26	1978–2011	1 945 371
Matti Hakama	26	1962–2010	682 221
Heikki Joensuu	25	1984–2012	1 171 649
Leif C. Andersson	25	1972–2007	542 311
Olli A. Jänne	24	1970–2012	985 986
Pirkko Vihko	24	1978–2007	398 479
Lea Sistonen	24	1986–2012	370 716
Olli Kallioniemi	22	1985–2012	1 091 911
Matti Lehtinen	22	1983–2012	399 470
Veli-Matti Kähäri	21	1996–2012	607 836
Heikki Minn	21	1986–2012	228 051
Tomi Mäkelä	20	1987–2012	726 256
Tapio Visakorpi	19	1991–2012	1 067 971
Jukka-Pekka Mecklin	19	1986–2011	482 942
Päivi Peltomäki	18	1987–2012	542 123
Annamari Ranki	18	1981–2011	406 891
Kirsi Vähäkangas	18	1978–2004	304 035
Pirkko Härkönen	18	1984–2008	213 059
Ilpo Huhtaniemi	17	1988–2010	628 678

KUVIO 3

Syöpäjärjestöjen 30 eniten tukemaa tutkijaa apurahojen arvon perusteella 1950–2012. Apurahat on muunnettu vastaamaan niiden arvoa vuoden 2012 euroissa.

Sirpa Jalkasen lisäksi 30 eniten tuetun tutkijan joukossa on kuusi naista. Naisten asema on vähitellen vahvistumassa, sillä kun listalle päässeet 22 miestä saivat ensimmäisen apurahansa keskimäärin 1980, naisten vastaava luku on 1984. Apurahojen myöntövuosien perusteella useimmat tutkijoista saivat ensimmäiset apurahansa 1970- tai 1980-luvulla, ja skaala ulottuu Harald Teiristä (1951) *Veli-Matti Kähäriin* (1996).

Nopeimmin eniten apurahoja saaneiden joukkoon on noussut *Lauri A. Aaltonen*, joka on saanut syöpäjärjestöiltä 14 apuraha vuodesta 1993 alkaen. Syöpäalttiuden geenitaustaa tutkinut Aaltonen on vuodesta 2012 lähtien johtanut Suomen Akatemian syöpägenetiikan tutkimuksen huippuyksikköä Helsingin yliopistossa ja saavuttanut kansainvälisesti merkittäviä tuloksia syövän syntymekanismien selvittämisessä.

Hyvä saldo

Syöpäjärjestöjen työ syöpätutkimuksen edistämiseksi on ollut hyvin tuloksekasta. Tätä osoittaa se, että niiden tukemat tutkijat ovat saaneet merkittäviä palkintoja tieteellisistä tutkimuksistaan ja nousseet tärkeisiin asemiin yliopistoissa, tutkimuslaitoksissa ja sairaaloissa. Asiaa voi havainnollistaa katsomalla merkittävimmän kotimaisen lääketieteellisen tutkimuksen palkinnon eli Matti Äyräpään palkinnon saaneiden tutkijoiden listaa. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin myöntämä palkinto on 1969–2013 jaettu 45 tutkijalle, joista 23 on ollut syöpäjärjestöjen stipendiaatti. 2000-luvulla palkituista 14 tutkijasta kahdeksan kuuluu tähän ryhmään, viimeisenä palkinnon 2013 saanut *Taina Pihlajaniemi*, jonka tutkimuksia syöpäjärjestöt ovat tukeneet merkittävästi viime vuosina ja joka sai *Kari Kivirikon* ja *Leena Ala-Kokon* kanssa Suomen tiedepalkinnon 1999.

Syöpäjärjestöjen tukemien tutkijoiden korkeaa tasoa osoittaa myös se, että he ovat hyvin edustettuina Anders Jahren palkinnon saaneiden listalla. Norjalaisen laivanvarustajan *Anders Jahren* perustama ja hänen nimeään kantava palkinto ei rajoitu vain Suomeen, vaan se annetaan ”huomattavasta tieteellisestä

tutkimuksesta pohjoismaiselle lääketieteelle.” Oslon yliopiston myöntämää palkintoa on jaettu vuodesta 1960 vuosittain ja vuodesta 1965 lähtien sen yhteydessä on myönnetty myös alle 40-vuotiaille tutkijoille suunnattuja nuorten tutkijoiden palkintoja.

Anders Jahren palkintoa on toisinaan kutsuttu ”pikku-Nobeliksi”, koska monet tämän tunnustuksen saaneista ovat myöhemmin saaneet myös lääketieteen Nobelin palkinnon. Oman ”pikku-Nobelinsa” ovat saaneet syöpäjärjestöjen stipendiaateista *Albert de la Chapelle* (1989), *Kai Simons* (1991), *Karl Tryggvason* (1998), *Irma Thesleff* (1999), Sirpa Jalkanen (2005) ja Kari Alitalo (2010). Nuorten tutkijoiden palkintoja on tullut kaikkiaan 16, ja 2000-luvulla niitä on satanut oikein roppakaupalla: Lauri A. Aaltonen (2000), *Tomi Mäkelä* (2000), *Kalle Saksela* (2002), *Olli Ritvos* (2005), *Mika Rämetsä* (2007), *Jussi Taipale* (2008), Jukka Westermarck (2009), *Mikko Niemi* (2010) ja *Johanna Ivaska* (2011).

Tutkijoiden saavuttama menestys on tiettyssä mielessä erikoinen saavutus. Syöpäjärjestöt muodostavat yhdessä yhden Suomen suurimmista kansanterveysjärjestöistä, ja niiden

pää tavoitteena on aina ollut käytännön kamppailu syöpätauteja vastaan, syöpärekisterin ja -seulonnan kehittäminen, syövänvastaisen työn tukeminen, terveyttä edistävä toiminta ja syöpäpotilaiden sekä heidän omaistensa auttaminen ja neuvominen. Kun tutkimus osoittautui valistuksen ohella keskeiseksi keinoksi tavoitteen saavuttamiseksi, järjestöt ovat suunnanneet yhä enemmän voimavarojaan sen tukemiseen.

Järjestöt ovat myöntäneet apurahoja laajalaisyhteisösyöpätutkimuksen eri aloille, mutta

eniten tukea on suunnattu biolääketieteelliseen perustutkimukseen ja erityisesti niille tutkijoille, jotka ovat saavuttaneet merkittäviä tuloksia ja avanneet lupaavimpia näköaloja. Tämä on osoittautunut viisaaksi päätökseksi, sillä osin syöpäjärjestöjen tuloksellisten joukkotarkastusten ja pitkäjänteisesti tukemien tutkimusten ansiosta syöpään sairastuneen kohtalo on muuttunut. Kun vielä 1950-luvun vaihteessa kolme neljästä syöpään sairastuneesta menehtyi, nykyisin kaksi kolmesta paranee. Suomen syöpäkuolleisuusluku on yksi Euroopan alhaisimmista.

Lähteet

Kirjallisuus

Ignatius J. Lääketieteet. Teoksessa: Suomen tieteen historia 3. Luonnontieteet, lääketieteet ja tekniset tieteet. Helsinki: WSOY 2000, s. 502–607.

Moring B, Ramsay A, Turpeinen O. Syöpä voidaan parantaa. 60 vuotta syöpätyötä. Helsinki: Suomen Syöpäyhdistys ry. 1996.

Polvinen T. J. K. Paasikivi. Valtiomiehen elämäntyö 5 (1948–1956). Helsinki: WSOY 2003.

Suomen Syöpäyhdistys, Syöpäsäätiön ja Syöpätautien Tutkimussäätiön yhteiset toimintakertomukset 1951–2012. Helsinki, 1952–2013.

Tiitta A. Collegium medicum. Lääkintöhallitus 1878–1991. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009.

Tiitta A. Terveyden rakentaja. Juho Vainion Säätiön historia 1960–2010. Helsinki: Juho Vainion Säätiö 2011.

Tiitta A, Asp K. 90 vuotta Suomen liike-elämän asialla. Liikesivistysrahasto 1919–2009. Helsinki: Liikesivistysrahasto 2009.

Tutkimuksen aseina. Syöpätautien Tutkimussäätiö 1969–1979. Helsinki: Syöpätautien Tutkimussäätiö 1980.

Voipio N. Sattumaa ja suunniteltua. Helsinki 2006.

Internet-aineisto

www.cancer.fi/syopajarjestot/suomen_syopayhdistys/historia/

[www.duodecim.fi/web/kotisivut/duodecim/-/nayasivu/82908/87439/
Matti%20%C3%84yr%C3%A4p%C3%A4%C3%A4.html](http://www.duodecim.fi/web/kotisivut/duodecim/-/nayasivu/82908/87439/Matti%20%C3%84yr%C3%A4p%C3%A4%C3%A4.html)

Focus. Syöpäsäätiön aikakauslehti. [www.cancer.fi/syopajarjestot/julkaisut/
focus-lehti/](http://www.cancer.fi/syopajarjestot/julkaisut/focus-lehti/)

www.uio.no/om/tall-og-fakta/uio-priser/jahreprise/prisvinnere/

Portin P. Eeva Therman-Patau. [www.hs.fi/muistot/Eeva+Therman-Patau/
a1364355599272](http://www.hs.fi/muistot/Eeva+Therman-Patau/a1364355599272)

Voipio N. Founding and background of the Nordic Cancer Union. [ncu.nu/
Default.aspx?ID=14](http://ncu.nu/Default.aspx?ID=14)

Syöpäjärjestöt ovat myöntäneet vuodesta 1950 lähtien yli 5 000 apurahaa, jotka ovat jakautuneet sadoille tutkijoille. Apurahat perustuvat yksityishenkilöiden lahjoituksiin ja testamentteihin, minkä lisäksi rahaa on hankittu keräyksillä ja tempauksilla.

Allan Tiitan raportti *Syöpäjärjestöjen myöntämät apurahat 1950–2012* kokoaa ensi kertaa yksiin kansiin tiedot syöpäjärjestöjen tieteelliseen työhön myöntämistä apurahoista. Raportista selviää, miten apurahat ovat määrällisesti jakautuneet eri käyttötarkoituksiin, miten niiden määrä on kehittynyt vuosien aikana ja ketkä ovat saaneet eniten syöpäjärjestöjen apurahoja.

Syöpäjärjestöjen työ syöpätutkimuksen edistämiseksi on ollut tuloksekasta. Monet apurahoja saaneet tutkijat ovat saaneet merkittäviä palkintoja tieteellisistä tutkimuksistaan ja nousseet tärkeisiin asemiin. Tutkimukset ovat parantaneet konkreettisesti myös monen suomalaisen syöpäpotilaan elämää.

Syöpäjärjestöt
Kaikki syövästä

Pieni Roobertinkatu 9
00130 Helsinki
www.cancer.fi